

LASTENSUOJELUN MONIALAINEN KEHITTÄMINEN 2020-2022 POHJOIS-SUOMESSA

Johdanto

Lastensuojelun monialaiseen kehittämiseen tarvitaan yhteistyötä. Jotta yhteen nivoutuneet palveluprosessit lastensuojelun lasten ja nuorten palveluissa ovat mahdollisia, muutostyöhön ja yhteiseen kehittämiseen tarvitaan mukaan sekä palveluiden johtoa, että työntekijöitä. Monialaisten palveluiden kehittämiseksi tulee löytää yhteinen tahtotila ja keinot palveluprosessien uudistamiseksi. Tulevaisuudessa palvelut rakentuvat aiempaa vahvemmin lasten ja nuorten ympärille saumattomaksi tukiverkoksi. Lastensuojelun monialaisella yhteistyöllä turvataan, että asiakkaana olevat lapset ja nuoret saavat tarvitsemansa tuen joustavasti, riittävän varhaisessa vaiheessa ja oikeaan aikaan, asuinpaikasta riippumatta – tarvittaessa myös sähköisesti.

Lastensuojelun kansallisen kyselyn tulokset tulivat hankevalmistelun hyödynnettäväksi ja niissä esille tulleiden tarpeiden pohjalta valmisteltiin Pohjois-Suomen yhteistoiminta-alueen hankesuunnitelma. Alueiden vastauksissa korostuivat puutteet mielenterveys- ja päihdepalveluiden saatavuudessa sekä monialaisen yhteistyön vajeet. Vastauksissa todettiin alle 18-vuotiaille suunnattujen mielenterveys- ja päihdepalveluiden olevan puutteellisia niin avohoidon kuin laitoshoidonkin osalta.

Koulun ja lastensuojelun yhteistyö näyttäytyi vastauksissa haasteellisena. Vastaajat arvioivat, etteivät koulun toimijat välttämättä ymmärrä lastensuojeluasiakkaan erityistarpeita ja haasteita koulunkäynnissä. Sivistyspalveluissa tulisi järjestää ensisijaisesti erityisen tuen tarpeessa oleville oppilaille palvelut. Lastensuojelun toimijat kokivat ratkaisevansa koulunkäyntiin liittyviä ongelmia. Pienten lasten kohdalla lastensuojelun asiakkuudet johtuvat usein vanhempien tilanteista, joissa korostuvat vanhemman mielenterveys- ja päihdeongelmat.

Kyselyn perusteella kartoitettiin toimenpiteitä systemaattisen yhteistoiminnan vahvistamiseksi lastensuojelun, sivistyspalveluiden ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden kesken. Kartoituksesta kävi ilmi, että yhdyspintoja palveluiden välillä tulee tarkentaa. Nykyiset palvelut eivät vastaa lasten ja nuorten tarpeisiin, konsultaation käytänteet ovat riittämättömiä ja jonot nuorten palveluihin ovat pitkiä. Tällä hetkellä alaikäisille suunnattuja vaikuttavia päihdehoidon palveluita tai kuntoutusta ei ole tarjolla. Nuorten riippuvuusongelmat pahenevat ja siihen liittyvää osaamista ja toimintamalleja puuttuu.

Suunnitellun hankkeen avulla varmistetaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten oikeus laadukkaaseen koulutukseen sekä yksilölliseen tukeen ja hoitoon, kehittämällä systemaattista yhteistoimintaa lastensuojelun ja opetustoimen sekä mielenterveys- ja päihdepalvelujen kesken. Pohjois-Suomen alueille tarvitaan monialaisena yhteistyönä toteutuva toimintamalli lastensuojelun alle 18 –vuotiaille asiakkaille, joilla on mielenterveys – tai päihdeongelmia.

Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan yhteisen hankkeen tavoitteena on varmistaa, että lastensuojelun asiakkaana olevat lapset, nuoret ja perheet saavat päihde- ja mielenterveysongelmiinsa monialaisen tuen ja avun oikea-aikaisesti ja koordinoitusti.

Tavoitteen toteutumiseksi selkeytetään palveluihin pääsyä ja varmistetaan tasalaatuiset palvelut, jotka vastaavat lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin. Lastensuojelua uudistetaan kehittämällä systemaattisesti toteutuvia monialaisen työn käytäntöjä ja yhtenäistämällä palveluprosesseja. Suunniteltu kehittämistyö vahvistaa lastensuojelun toimijoiden osaamista. Lastensuojelun monialainen kehittämishanke luo pohjan pitkäjänteiselle palvelurakenteiden uudistamiselle.

Yhteisen kehittämistyön tuloksena ammattilaisten osaaminen on vahvistunut niin, että heillä on riittävästi työvälineitä, verkostoja ja osaamista käytettävissään lastensuojelun lasten ja nuorten auttamiseksi ja tukemiseksi. Rakenteet tukevat monialaisen työn toteutumista ja kehitetyt toimintamallit kytkeytyvät meneillään oleviin kehittämistyön kokonaisuuksiin.

1 Hankkeen hallinnointi ja osallistuvat tahot

Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien ja kuntien yhteisen, Lastensuojelun monialainen kehittäminen 20-22 Pohjois-Suomessa -hankkeen hallinnoijana ja hakijana toimii Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä. Hanketta koordinoi ja käytännön toteutuksesta vastaa hankekokonaisuuden osalta Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (Poske). Hakemuksen valmisteluun ovat osallistuneet osaamiskeskusten lisäksi maakuntien valitsemat toimijat, joiden kanssa on muodostettu tilannekuva alueen lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin vastaavan monialaisen lastensuojelun toimivuudesta ja haasteista.

Hankkeen kannalta olennaiset toimialat ja toimijat ovat mukana. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja SONet BOTNIAN edustajat, sekä maakuntien valitsemien sosiaalipalveluiden johtajista muodostetun ydinryhmän edustajat ovat osallistuneet tiiviisti hankevalmisteluun. Hankekon-sortiossa on mukana edustajia maakunnittain sivistyksen, erikoissairaanhoidon ja sosiaalipalveluiden toimijoita. Valmistelun aikana on järjestetty keskustelutilaisuus pohjoisen alueen järjestöille ja kartoitettu heidän näkemyksiään ja osaamistaan hankkeen painopisteisiin liittyen.

Hankevalmistelun aikana järjestettiin yhteinen työkokous avaintoimijoille, joiden kanssa tarkasteltiin tilannekuvaa lasten, nuorten ja perheiden palveluista, sekä niiden toimivuudesta ja kehittämisen tarpeista. Pohjoisen alueen toimijoilla on yhteinen ymmärrys palveluiden kehittämisen tarpeista ja halukkuutta sitoutua yhteiseen hankkeeseen.

2 Tavoitteena saavutettavat ja monialaiset palvelut lastensuojeluun

Hankkeen avulla varmistetaan palveluiden systemaattinen yhteistoiminta lastensuojelun asiakkaina oleville lapsille ja nuorille, joilla on moninaisia haasteista elämässään. Kyseessä voi olla esimerkiksi diagnosoimattomia tai hoitamattomia sairauksia, kehityksellisiä viiveitä, neuropsykologisia ongelmia, mielenterveyshäiriöitä, päihderiippuvuutta tai väkivaltaista käytöstä. Heidän opinpolkunsa voi olla rikkinäinen, jäänyt kesken tai vailla perusopetuksen jälkeistä jatkokoulutusta.

Pohjois-Suomen lastensuojelua kehittävän hankkeen ensisijainen tavoite nousee monialaista tukea tarvitsevien lapsille ja nuorille suunnattujen palveluiden kehittämisen tarpeista. Kehittämistyön myötä lapset, nuoret ja perheet saavat monialaisen tuen ja avun oikea-aikaisesti ja koordinoitusti.

Tällä hetkellä kaikkialla Pohjois-Suomen yhteistoiminta-alueella ei ole tarjota alaikäisille suunnattuja vaikuttavia päihdehoidon palveluita tai kuntoutusta.

Suunniteltu kehittämistyö konkreettisesti vahvistaa yhteen sovitettujen palveluiden monialaisuutta, ammattilaisten osaamista ja mahdollistaa aiempaa paremmin lasten ja nuorten osallisuuden omissa prosesseissaan. Kehittämistyössä huomioidaan alueilla olevat hyvät käytännöt ja näyttöön perustuvat toimintamallit, joihin uudistetut palvelumuodot linkittyvät. Hankkeen aikana päihde-, riippuvuus- ja mielenterveyspalveluihin liittyvä osaaminen, mm. oireiden tunnistaminen vahvistuu lastensuojelussa. Monialaisen yhteistyön myötä tiedonkulku paranee sosiaali-, sivistys-, päihde- ja mielenterveyspalvelujen välillä. Lastensuojelun asiakkaat ovat osallisina omista prosesseistaan ja yhteistyö on aiempaa toimivampaa eri palveluiden kesken.

3 Toimenpiteet monialaisen lastensuojelun mahdollistamiseksi

Hankevalmistelun aikana Kainuun, Keski-Pohjanmaan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan toimijat määrittivät sekä yhteisiä että omien alueidensa tarpeita. Hankkeen käynnistyessä kutsutaan kehittämistyöhön mukaan keskeiset päihde-, mielenterveys- ja sivistyspalveluiden edustajat ja eri palveluiden toimijat. Palveluiden johdon tehtävänä on ennen kaikkea mahdollistaa työntekijöiden uudenlainen monialainen kehittämistyö. Toimijoiden tulee aiempaa paremmin tuntee toistensa työntekemisen käytännöt ja toimintamallit. Hankkeen aikana järjestetään yhteiset työkokoukset, jotka osaltaan tukevat ja varmistavat palveluiden yhteen nivoutumista ja yhteistoimintaa.

3.1 Hankkeen työntekijät ja keskeiset tehtävät

Monialaisen lastensuojelun kehittäminen Pohjois-Suomessa hankkeeseen valituilta työntekijöiltä edellytetään sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) mukainen laillistettu sosiaalityöntekijän pätevyys. Hanketyöntekijät työskentelevät alueilla, mutta heidän osaamistaan hyödynnetään laajasti koko hankealueella. Työntekijät sijoittuvat Keski-Pohjanmaalla sosiaali- ja terveyspalvelukuntayhtymä Soiten organisaatioon, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymään (Kainuun sote), Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla maakuntiin muodostuvien tulevaisuuden sote-alueiden (Oulu, Oulunkaari, Lakeus, Koillismaa, Rannikkoseutu ja Oulun eteläinen) tarpeiden mukaisesti.

Työntekijät toteuttavat hanketyötä alueittain suunniteltujen konkreettisten pilottien mukaisesti, tiiviissä yhteistyössä hanketoimintaa koordinoivan Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Poske) ja muiden YTA-alueen toimijoiden kanssa. Hanketyöntekijät raportoivat säännöllisesti hankkeen alkaessa sovitulla tavalla kehittämistyöstä ja sen etenemisestä. Kaikki hanketoimijat dokumentoivat toteutetun kehittämistyön Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen verkkosivuille ja THL:n Innokylään. Monialaisen lastensuojelun kehittämistyön edistymistä arvioidaan suhteessa hankkeen tavoitteeseen ja tehtyihin toimenpiteisiin.

3.2 Tavoitteena yhteinen ymmärrys

Monialaisten palveluiden toteutuminen edellyttää tietoa ja ymmärrystä toistemme työtä ohjaavasta keskeisestä lainsäädännöstä, työn sisällöistä, menetelmistä, asiakasprosesseista sekä osaamisesta. Tavoitteena on realistinen tilannekuva eri osapuolille. Keinoina ovat mm. eri palveluiden yhteistoimintamallit, yhteiset koulutukset ja alueittain muodostettavat monialaiset työryhmät. Hankkeen aikana vahvistetaan monialaisesti lastensuojelun työntekijöiden osaamista ja tietoa päihteistä, riippuvuuksista ja mielenterveysongelmista sekä niiden vaikutuksista lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin. Osaamisen lisäksi toimijoille luodaan aiempaa selkeämmät konsultaation rakenteet.

3.3 Alueellinen kehittämistyö

Lastensuojelun asiakkaana olleita nuoria ja vanhempia kutsutaan mukaan monitoimijaiseen suunnitteluun. Kehitettävät mallit varmistavat asiakkaiden osallisuuden toteutumisen ja vaikuttavien työmenetelmien hyödyntämisen. Yhteisen tavoitteen pohjalta Pohjois-Suomen alueet tarkentavat kehittämistoimenpiteensä ja toteuttavat pilotoinnit omia palvelurakenteitaan muokaten. Yhteisissä työkokouksissa jaetaan kehittämistyössä saavutettuja tuloksia ja opittua. Monialainen yhteistyö ja kehittäminen edistävät sekä lastensuojelun, sivistys-, mielenterveys- että päihdepalvelujen palvelujen toteutumista niin, että lapset, nuoret ja perheet saavat tarvittavan tuen päihde-, riippuvuus- ja mielenterveysongelmiin jo asiakkuuden alkuvaiheessa. Kehittämällä monialaista palvelutarpeen arviointia varmistetaan tarpeisiin vastaavan tuen toteutuminen. Palveluissa olevia toimivia käytäntöjä hyödynnetään aiempaa paremmin.

Yhteinen monialainen kehittäminen vahvistaa alueiden verkostoja mm. yhteisen asiakassuunnitelman laatimisen, tarkistuksen ja arvioinnin käytänteillä. Samalla lisääntyy ymmärrys eri palveluiden työtä ohjaavasta keskeisestä lainsäädännöstä, työn sisällöistä, menetelmistä, asiakasprosesseista. Yhteistoiminta vahvistaa lastensuojelun työntekijöiden tietoa päihteistä, riippuvuuksista, ja mielenterveysongelmista sekä niiden vaikutuksista lapsen ja nuoren kehitykseen. Vastaavasti yhteistyötahojen tietämys ja realistinen kuva lastensuojelun työstä lisääntyvät. Lastensuojelun lapsia, nuoria ja perheitä kutsutaan mukaan palveluiden kehittämiseen. Osallistuminen voi sisältää mm. työkokouksien valmistelua, palveluiden ja suunnitelmien jalostamista, arviointia jne.

Monialaisuuden kehittäminen toteutuu pilottien ja niistä saatujen kokemusten avulla. Alueilla pilotoidaan monialaisia konsultaatio- ja työpari- toimintamalleja ja hyödynnetään mm. sähköistä alustaa monialaisten palvelujen yhteensovittamisen tukena. Alueilla on toimivia asiantuntijaryhmiä mm. lastensuojelun monialaiset ja systeemiseen toimintamallin mukaisesti työryhmät. Näiden toimijoiden kokemusta hyödynnetään palveluiden kehittämisessä mm. pilotoimalla monialaisuutta tukevia työkäytäntöjä yhdessä lastensuojelun, mielenterveys- ja päihdetyön toimijoiden kanssa. Kehittämistoimenpiteissä hyödynnetään alueilla olevaa perheterapeuttista osaamista ja työvälineitä lähityönä mm. psykiatrian kanssa.

4 Kansalliset kehittämiskokonaisuudet ja keskeiset yhdyspinnat

Suunniteltu kehittämistyö linkittyy sekä olemassa oleviin, että kehitteillä oleviin rakenteisiin ja toimintamalleihin. Lastensuojelun monialainen kehittäminen 2020-2022 Pohjois-Suomessa – hanke

tekee yhteistyötä muiden kansallisten hankekokonaisuuksien kanssa, joita ovat Rakenneuudistus-hankekokonaisuudessa OT-keskustoiminnan kehittämisen, Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus- ja uuden mielenterveysstrategian toteuttamiseen tähtäävät hankkeet. Alueilla varmistetaan, ettei lastensuojelun kehittämisessä tehdä edellä mainittujen kehittämishankkeiden tavoitteisiin sisältyvää päällekkäistä työtä. Hankkeessa kuitenkin varmennetaan, että yhdyspinnat kehitteillä oleviin kokonaisuuksiin rakentuvat toimiviksi.

4.1 Tulevaisuuden sote-keskukset

Pohjois-Suomen alueilla on Tulsoteen liittyen samansuuntaiset tavoitteet, jotka kytkeytyvät monialaisen lastensuojelun kehittämiseen. Kaikille yhteisinä esille nousevat palveluiden saatavuus, palveluiden yhteensovittaminen ja niiden vaikuttavuus ja osaaminen, jotka kytkeytyvät myös lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kehittämistyöhön. Tärkeää onkin luoda rakenteet, jotka varmistavat oikea-aikaisten, monialaisten ja yhteensovitetten palvelujen toteutumisen. Keskeiset yhdyspinnat löytyvät sekä lasten, nuorten ja perheiden että mielenterveys- ja päihdepalvelujen kehittämisestä. Lastensuojelun lain uudistuessa on korostettu lasten ja nuorten osallisuutta. THL:n Kysy ja kuuntele- hanke edistää sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten mahdollisuuksia tulla kuul- luksi ja vaikuttaa aiempaa vahvemmin itseään koskeviin asioihin. OYS-erva –alueen kunnat ovat laajasti mukana tässä hankkeessa. Monialaisen lastensuojelun kehittämistyössä alueittain varmis- tetaan yhteiskehittämisen avulla saumaton yhteistyö ja yhteen nivoutuvat palvelurakenteet per- hekeskuskehittäjien, tulevaisuuden sote-keskus- ja erikoissairaanhoidon toimijoiden kesken. Kas- vatus- ja perheneuvonnan palvelut kytkeytyvät osaksi perhekeskusten kehittämistä. Pohjoisen alueen toimijat ovat mukana THL:n kansallisessa kapene-kehittämisessä. Palveluita kehitetään alueiden kulttuuriset erityispiirteet huomioiden. Suunnitellut kansalliset kehittämiskokonaisuudet tukevat lastensuojelun monialaisten palveluiden kehittämistä.

4.2 OT-keskus tukena vaativissa lastensuojelun tilanteissa

Monialaisen lastensuojelun kehittäminen kytkeytyy OT-keskusten kehittämistyöhön. Tilanteissa, jolloin tarvitaan erityistä osaamista, palvelut voidaan toteuttaa OT-keskuksen avulla. Se mahdollis- taa vaativissa ja kompleksissa tilanteissa lapsen tai nuoren tarvitseman erityisosaamisen mm. mielenterveys- ja päihdetyön palvelut, vammaisten henkilöiden palvelut, lastensuojelun palvelut tai väkivalta- ja seksuaalirikosten uhrien palvelut. OT- keskuksen tehtävänä on vahvistaa tietoa ja osaamista mm. koulutusten avulla. Sen tehtäviin sisältyvät tutkimus-, koulutus- ja kehittämisto- minta yhteistyössä yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa. Monialaisten lastensuojelupalvelui- den kehittämisessä tehdään tiiviisti yhteistyötä alueen OT-keskus- kokonaisuuden valmistelijoiden kanssa.

4.3 Monialaisen lastensuojelun keskeiset yhdyspinnat

Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitokset, nuorisotoimi sekä VIP-verkosto ovat keskeisiä yhdyspintoja, joissa lastensuojelun lasten ja nuorten päivittäinen arki toteutuu. Koulun ja siellä olevien lähiaikuis- ten ja erityistyöntekijöiden tuki ja keinot kytkeytyvät monialaiseen lastensuojeluun. Yhteisesti sovi-

tut tavoitteet ja suunniteltu kehittämistyö toteutuessaan vahvistavat sivistys-, mielenterveys- ja lastensuojelupalveluiden toimijoiden yhteistyön muotoja sekä ymmärrystä palveluiden erilaisiin työprosesseihin ja palveluita ohjaavaan keskeiseen lainsäädäntöön. Hankkeen myötä työtä tehdään yhdessä aiempaa monialaisemmin ja vaikuttavammin.

Hankkeessa seurataan ja hyödynnetään alueiden ja kansallisten sote-rakennehankkeiden ICT- ja digipalveluiden kehittämistyötä. Palveluihin tarvitaan yhteiset alueelliset periaatteet ja konkreettiset monialaisen yhteistyön rakenteet lasten ja erityisesti nuorten auttamiseksi, esimerkiksi systeminen lastensuojelumalli tai muu monialaista yhteistyötä tukeva toimintamalli. Osallistutaan kansalliseen kehittämistyöhön, kuitenkin niin, että toimenpiteet sovitetaan alueellisten tarpeiden mukaisesti.

Kansallisesti COVID-19-epidemia vaikuttaa lasten, nuorten ja perheiden palvelutarpeisiin ja palvelujärjestelmään. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat väestöryhmät kärsivät epidemian vaikutuksista eniten. Lasten ja nuorten tilannetta osin huolestuttavana. Erityisesti lastensuojelun ja erilaisten perhe- ja kasvatusterapioiden tarpeiden arvioidaan kasvavan poikkeustilanteen pitkittyessä. Tarvitaan sekä monipuolisia tapoja saavuttaa ja tukea lapsia, nuoria ja perheitä, että tiiviimpää yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja opetustoimen kanssa.

5 Monialaisten palveluiden kehittämistyö muokkaa rakenteita ja toimintamalleja

Palvelut ovat edelleen vahvasti sektoroituneita ja muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan uudenlaista ajattelua. Kehittämistavoitteena on vaikuttavan ja monialaisena yhteistyönä toteutuvan toimintamallin luominen lastensuojelun alle 18 -vuotiaille asiakkaille, joilla on päihde-, muu riippuvuus- tai mielenterveysongelma. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää kaikilta toimijoilta pitkäjänteistä sitoutumista palveluiden ja rakenteiden monialaiseen kehittämiseen. Hankkeen toteuduttua sivistys-, mielenterveys- ja lastensuojelupalveluiden työntekijät tuntevat aiempaa paremmin toistensa työtä, yhteistyökäytänteitä, palveluprosesseja ja palveluita ohjaavaa keskeistä lainsäädäntöä. Hankkeen toteuduttua teemme työtä yhdessä aiempaa monialaisemmin ja vaikuttavammin. Päällekkäinen työ vähenee ja yhteinen ymmärrys lasten ja nuorten tilanteesta vahvistuu. Samalla suunniteltu kehittämistyö vahvistaa asiakkaiden osallisuutta.

Lastensuojelua kehitetään monialaisesti niin, että asiakkaana olevat lapset ja nuoret saavat päihde- ja mielenterveys -ongelmiinsa tuen ja avun oikea-aikaisesti ja koordinoitusti. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää toimenpiteitä palveluiden rakenteissa, tuen tarjoamisen käytänteissä ja aiempaa vahvempaa ymmärrystä ja yhteensovittamista eri palveluiden kesken. Rakenteiden osalta selkeytetään palveluihin pääsyn kriteerejä ja mallinnetaan kehitetyt prosessit. Hankkeen aikana monialainen verkostoituminen vahvistuu ja yhteistyö on aiempaa toimivampaa. Kun haasteet eivät ole kasvaneet suuriksi tai monimutkaisiksi, varmistuu konkreettinen tuki lastensuojelun lapsille, nuorille ja vanhemmille oikea-aikaisesti. Keskeistä tavoitteen toteutumisen kannalta ovat osaavat ammattilaiset ja monialaisen verkostoyhteistyön osaamisen kehittäminen.

Alueen maakuntia tukee yhteinen monialainen työskentelyalusta ja-suunnitelma. Pohjoisen alueen maakunnissa on kehitetty toimivia malleja, joita voidaan hankkeessa hyödyntää. Hankkeen aikana

hyödynnetään Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen virtu.fi palvelua kehittämistyön tukena. Palvelu on Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhdessä Lapin kuntien kanssa kehittämä sähköinen alusta, johon luodaan oma alusta suunnitellulle hanketyölle ja tulevan kehittämistyön materiaaleille. Alueilla on myös hyviä käytänteitä riippuvuus- ja huumenuorten tukemiseksi: mm. Rovaniemellä ja Meri-Lapissa Hoito syytteen sijaan - toimintamalli (HSS), alkamassa oleva Rikoksilla oireilevien nuorten toimintamallikokeilu, Kainuun POLKU-malli, Varhaisen tuen työmalli, LANU-työryhmä, jossa haasteena vaativa päihdehoito ja Soiten nuorisopsykiatrian jalkautuva Aku-tiimi. Oulunkaaren kuntayhtymässä kehitetty MIETU-toimintamalli, joka perustuu psyykkisesti vakavasti oireilevan nuoren mielen tuen malliin. Siinä psykiatrinen sairaanhoitaja ja sosionomi tekevät yhdessä töitä nuoren kanssa. THL:n on nostanut MIETU:n Innokylään malliksi hyvästä ja vaikuttavasta palvelusta.

Alueittain tarkennetaan kehittämisen toimenpiteitä ja käynnistetään pilotit. Hankkeena aikana jaetaan alueiden kokemuksia toteutuneesta kehittämistyöstä. Jatkokehittämiseksi laaditaan suunnitelma tehdyn kehittämistyön juurruttamiseksi.

6 Alueilla toteuttavat pilotit lastensuojelun monialaisuuden vahvistamiseksi

Alueittain kehittämistyössä ovat mukana päihde-, mielenterveys- ja sivistyspalveluiden toimijat. Lastensuojelun lapsia, nuoria ja perheitä kutsutaan mukaan palveluiden kehittämiseen.

1. Kutsutaan koolle keskeiset toimijat; Kartoitetaan toimivat käytännöt ja niiden hyödynnettävyys hankkeen aikana. Sovitaan ja aikataulutetaan tavoitteen mukaiset toimenpiteet → Pilotit käynnistyvät.
2. Varmistetaan palveluiden yhteen nivoutuminen ja yhteistoiminta; Järjestetään tavoitteiden toteutumisen kannalta olennaiset tilaisuudet (mm. työpajat, seminaarit). Tilaisuuksien tavoitteena luoda malli/kriteerit lastensuojelun monialaiselle palveluprosessille ja konsultatiorakenteelle.
3. Toteutetaan suunniteltu kehittämistyö
4. Arvioidaan alueelliset pilotit ja lastensuojelun monialaisen palveluprosessi.
5. Jaetaan saavutettuja kokemuksia ja opittua.
6. Hyödynnetään sähköistä alustaa monialaisten palvelujen yhteensovittamisen tukena esim. virtu.fi palvelua.
7. Arvioidaan hankkeen aikana toteutetut kehittämistoimenpiteet

LASTENSUOJELUN MONIALAINEN KEHITTÄMINEN POHJOIS-SUOMESSA KEHITTÄMISTOIMET HANKKEEN AIKANA:

OSAAMISKESKUKSET

Systeeminen lastensuojelun toimintamalli on hankkeessa lähes kaikkien alueiden konkreettisena toimintatapana. Sosiaalialan osaamiskeskukset ovat sopineet yhteisestä Systeemisen lastensuojelumallin koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Suunniteltu koulutus varmistaa toimintamallin yhtenäisyyttä ja tasalaatuisuutta. Suunnittelusta vastaavat osaamiskeskukset. Koulutus toteutetaan verkkokoulutuksena ja on suunnattu toimintamallin käyttöönottoon sitoutuneille. Toimintamallin pysyvää toimeenpanoa varten luodaan kunnalliset ja alueelliset tukirakenteet.

KAINUU

1. Selkeytetään monialaisen lastensuojelun palvelutarpeen arvioinnin prosessi lastensuojeluprosessin eri vaiheissa sekä arvioinnin menetelmien ja työkalujen kehittäminen/käytönoton tukeminen. (päihde, mt, kehitysvamma haasteet).
2. Selkeytetään monialaisen lastensuojelun palvelutarpeen arvioinnin rakenne ja yhteistoimintamallit lastensuojelun prosessin eri vaiheissa
3. Vahvistetaan monialaista työskentelyä lastensuojeluprosessin eri vaiheissa palveluiden toimijoiden yhteiskehittämisen avulla.
4. Kehitetään lastensuojelun monialaista yhteistyötä yhdessä päihde- ja riippuvuus-, sosiaali- ja terveystieteiden sekä kuntien sivistystoimen palvelujentoimijoiden kanssa ja integroidaan kehitetty käytäntö lastensuojelun systeemiseen toimintamalliin
5. Vahvistetaan jalkautuvan työparityöskentelyn toteuttamista ja mallinnetaan prosessi.
6. **Sähköiset palvelut:** Malliin liitetään sähköisten palvelujen käyttö ja käytön tukeminen arviointien tekemisessä sekä hoito/jatkotyössä.
7. Pilotissa sovitetaan yhteen Tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa (Kainuussa HELLÄ-hanke) toteutettavat toimenpiteet mm. nuorten psykososiaalisten menetelmien osaamisen kehittäminen lastensuojelun toimintaan ja kehittämiseen

KESKI-POHJANMAA

1. Kehitetään monialaisen yhteistyön rakenteita ja käytänteitä lastensuojelun, riippuvuus- ja mielenterveyspalvelujen sekä kuntien sivistystoimien kesken ja integroidaan kehitetyt yhteistoimintamallit lastensuojelun systeemiseen toimintamalliin
2. Vahvistetaan lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta tukevia rakenteita ja käytäntöjä
3. työskennellään tiiviissä yhteistyössä hanketoimintaa koordinoivaan Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukseen (POSKE) sekä muiden hankkeeseen osallistuvien Pohjois-Suomen YTA-alueen toimijoiden kanssa
4. Koordinoidaan alueen monialaiset yhteistyöverkostot kehittämistyön edistämiseksi
5. Raportoidaan ja dokumentoidaan hanketyön toiminta ja tulokset
6. Kehittämistyön seuranta ja arviointi
Viestitään kehittämistyön etenemisestä: hankkeen Pohjois-Suomen YTA-alueen toimijoille ja Keski-Pohjanmaan: Soiten (lastensuojelu, mielenterveys- ja riippuvuuspalvelut) ja kuntien sivistystoimen edustajille
7. Kytetään kehittämistoimet osaksi muuta alueellista kehittämistä ja olemassa olevia rakenteita

PILOTIT:

1. Lastensuojelun monialaisen yhteistyön kehittäminen (päihde- ja riippuvuus-, sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä kuntien sivistystoimen palvelujen kanssa) ja sen integroiminen lastensuojelun systeemiseen toimintamalliin. Pilotin tavoitteena on, että lastensuojelun monialainen yhteistyö kehittyy niin, että asiakkaana olevat lapset, nuoret ja perheet saavat päihde- ja mielenterveysongelmiinsa avun ja tuen oikea-aikaisesti ja koordinoitusti.

Pilotin toimenpiteet:

1. Kehitetään ja lisätään monialaista yhteistyötä sekä monialaista työpari- ja konsultaatiotoimintaa lastensuojelun asiakkaan olevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä tilanteiden edistämiseksi (yhteiset foorumit, toisen työn, lainsäädännön, riippuvuus- ja mielenterveysongelmien parempi tunteminen, monialainen palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelmien teko, tarkistus ja arviointi yhdessä, määrittelemme monialaiselle yhteistyölle yhteiset pelisäännöt ja päämäärät)
2. Sovitaan tuen tarjoamisen käytänteet ja palveluun pääsyn kriteerit monialaisesti
3. Arvioidaan monialaisesti pilotin kokemukset ja tulokset ja jatkokehitetään heikoimmin toteutuneita käytänteitä
4. Kuvataan lastensuojelun monialaisen yhteistyön prosessin ja, miten lastensuojelun asiakkaana oleva saa tarvitsemansa mielenterveys- ja riippuvuuspalvelut monialaisena yhteistyönä
5. Juurrutetaan kehittämistyön tulokset monialaiseen palvelujärjestelmään (Vahvistetaan kuvattun toimintamallin käyttöön ja perehdytetään muu henkilöstö toimintamalliin.)

Osaamisen vahvistaminen:

1. Koulutetaan systeemisen lastensuojelumallin kouluttajapari
2. Monialaisen yhteistyöverkoston osaamisen kehittäminen; eri palveluiden lainsäädännön tuntemuksen lisääminen, tietoa mielenterveys- ja päihde-osaamisen vahvistaminen,
3. Monialaisen palvelutarpeen arvioinnin vahvistaminen ja asiakassuunnitelman laatiminen

2. **Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten, nuorten ja heidän perheidensä osallisuus omissa prosesseissaan vahvistuu ja Lastensuojelun palvelujärjestelmä kehittyy kohti yhteistutkijuutta (asiakkaiden ja työntekijöiden yhteistoiminnallista arjen sosiaalityön tutkimista ja kehittämistä)**

Pilotin toimenpiteet:

1. Järjestetään lastensuojelun asiakkaille monialaisesti ja yhteistyössä heidän tarvitsemaansa tukea mielenterveys- ja riippuvuusongelmiin (esim. ammattilaisten apu- ja vertaisryhmät)
2. Kehitetään työntekijöiden osaamista ja taitoja osallistaviin työmenetelmien käyttöön ja yhteistutkijuuteen
3. Lastensuojelun asiakkaat, kokemusasiantuntijat ja työntekijät arvioivat ja kehittävät yhteistoiminnallisesti lastensuojelun palveluja (yhteistutkijuus)
4. Työskennellään lapsen, nuoren ja hänen perheensä kanssa kuunnellen heidän näkemyksiään ja toiveitaan
5. Kartoitetaan, löytyykö lapsen tai nuoren lähipiiristä muita tärkeitä henkilöitä mukaan työskentelyn tueksi
6. Jatkokehitetään läheisneuvonpitomenetelmän hyödyntämistä lastensuojelun asiakkaana olevien tueksi
7. Lisätään osallistavaa kirjaamista

Osaamisen vahvistaminen:

1. Työntekijöiden koulutukset osallistaviin työmenetelmiin: mm. osallistava kirjaaminen
2. Kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen
3. Läheisneuvonpito
4. Yhteistutkijuus

LAPPI

1. Vahvistetaan yhteistyön rakenteita, jotka tukevat lastensuojelua tilanteissa, joissa lapsella tai hänen vanhemmillaan on vakavia päihde- tai mielenterveyden ongelmia.
2. Tuodaan lasten ja nuorten avopsykiatriset palvelut lähelle asiakasta (toimintaympäristöihin).
3. Kehitetään Lasten ja nuorten-palveluiden monialaisten palveluiden yhteistoimintaa mm. peruspalvelut mm. psykiatriset sairaanhoitajat kouluilla ja erityistason lastenpsykiatrisen ja nuorisopsykiatrisen avohoito.
4. Vahvistetaan monialaista yhteistoimintaa yhdessä aikuisten päihde- ja mielenterveyspalveluiden toimijoiden kanssa, jotta eri palveluissa tunnistetaan oma rooli lastensuojelussa ja työskennellään yhteen ja yhdessä hoitaen perhettä kokonaisuutena.
5. Luodaan rakenteet monialaiselle työskentelylle, jonka avulla varmistuu lastensuojelulasten vanhempien tilanteiden arviointi ja kuntoutus.
6. Kehitetään jalkautuva, joustava ja helposti tavoitettava yhteistyön malli lastensuojelun, päihde- ja mielenterveystyön ammattilaisille.
7. Vahvistetaan sähköisten palveluiden käyttöä.
8. Koulutetaan systeemiseen lastensuojelun osaajia.
9. Vahvistetaan osaamista koulutusten avulla mm. systeeminen lastensuojelu, perheterapeuttiset työkalut ja perusteet.
10. Kytetään kehittämistoimet osaksi muuta alueellista kehittämistä ja olemassa olevia rakenteita
11. Kehitetään yhteistoimintamalleja oppilas- ja opiskelijahuollon kanssa

POHJOIS-POHJANMAA

Kehittämisen painopisteet rakentuvat alueittain (Oulu, Oulunkaari, Lakeus, Koillismaa, Rannikkoseutu ja Oulun eteläinen) tarpeiden mukaisesti:

1. Muodostetaan monialaiset työryhmät
2. Järjestetään kehittämistyötä tukevaa koulutusta
3. Vahvistetaan systeemisen lastensuojelumallin osaamista ja käyttöönottoa
4. Suunnitellaan monialaisten työryhmien avulla yhteistoimintamallit
5. Vahvistetaan monialaisessa työskentelyssä tarvittavaa tietoa ja osaamista
6. Luodaan selkeät konsultaation rakenteet
7. Luodaan rakenteet monialaiselle työparityölle
8. Pilotoidaan alueittain työparityötä ja konsultaation käytänteitä
9. Vahvistetaan perheterapeuttista osaamista
10. Luodaan monialaista työtä tukevat käytännöt
11. Luodaan rakenteet, jotka mahdollistava palvelujen toteutumisen lähellä
12. Hyödynnetään kokemusasiantuntijoita palveluiden kehittämisessä
13. Pilotoidaan yhteistä asiakassuunnitelmamallia monialaisen lastensuojelun toteutumiseksi
14. Vahvistetaan monialaiseen työhön kytkeytyvää lainsäädännön tuntemusta
15. Kytetään kehittämistoimet osaksi muuta alueellista kehittämistä ja olemassa olevia rakenteita

Esimerkkinä Oulun pilotti:

1. Oulussa kokeillaan sosiaalityöntekijä+ päihde/ mielenterveystyöntekijä (psyk.sh) liikkuvan työparin mallia. Työparit toimivat osin itsenäisesti mutta pääosin tukevat lasten ja perheiden ”omien” työntekijöiden työtä. Kotipesänä lasten ja nuorten psykiatrisen työryhmä (Lanu) ja lastensuojelun tiimi.

2. Työpari-työn rakenteen vahvistaminen niin, työpari on lapsen/nuoren/ perheen kanssa läpi asiakkuuden. Jos lapsi tai nuori sijoitetaan, työpari on mukana miettimässä ja toteuttamassa tukea ja hoitoa sijoituksen aikana ja suunnittelemassa hoidon jatkuvuutta
3. Kokeilun pääperiaatteet liikkuvuus, tapaamiset verkostoissa ja omissa ympäristöissä, konsultatio, digitalisaation hyödyntäminen.
4. Hanketyöntekijät tekevät tarvittavia selvityksiä, prosessikuvauksia työtavoista sekä kouluttavat/järjestävät koulutuksia.
5. Työskentely pohjautuu ja kytkeytyy Oulun kaupungin muuhun kehittämistyöhön mm. mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä lasten raskaiden palveluiden integraatioselvityksiin, joita on tehty yhteistyössä sairaanhoitopiirin kanssa.

8 Suunnitelma arvioinnista

Lastensuojelun monialaisuuden toteutumiseksi on tärkeää suunnitella myös kehitetyn mallin juurruttaminen. Alueittain laaditaan juurruttamissuunnitelmat monialaisen yhteistyön toteutumiseksi Pohjois-Suomessa. Arvioinnissa tarkastellaan yhteiset ja alueiden kuntien ja kuntayhtymien pilotit ja lastensuojelun monialaiset palveluprosessit.

Arviointisuunnitelma on osa hankkeessa toteutettavaa monialaista palveluprosessien kehittämistä. Se toimii työvälineenä ja hankkeen toimintaa ohjaavana prosessina, jonka avulla varmistetaan hankkeen tavoitteiden ja suunniteltujen kehittämistoimenpiteiden toteutuminen. Hankkeen kehittämis-toimien tulee näkyä konkreettisena hyötynä lasten, nuorten ja perheiden arjessa. Tavoitteiden toteutuessa aiempaa monialaisemmat palveluprosessit vaikuttavat työntekijöiden työn laatuun, selkeästi monialaisempiin työkäytäntöihin ja vaikuttaen myös toimijoiden työssä jaksamiseen.

Hankkeessa toteutettavan arvioinnin tavoitteena on hanketoiminnan, toimeenpanon, toiminnan tulosten ja vaikutusten arviointi. Hankkeen toimintaa tarkastellaan suhteuttaen ne hankkeelle asetettuun tavoitteeseen. Arvioinnissa kiinnitetään huomio siihen, tehdäänkö riittävän kattavasti hankesuunnitelman edellyttämiä asioita. Toisaalta tarkastelun kohteena arvioinnissa on se, tuottavatko toimenpiteet tavoiteltuja tuloksia. Arviointi kohdistuu hankkeen sisällöllisten tavoitteiden toteutumisen tarkastelun lisäksi hankkeen toimeenpanoon. Arvioinnin kohteena ovat tällöin hankkeen hallinnointi, viestintä, yhteistyö ja verkostoituminen sidosryhmien kanssa. Myös asiakkaiden kokemuksia ja palautetta hyödynnetään arvioinnissa.

Hankkeen arviointi toteutetaan itsearviointina. Arvioinnin tueksi laaditaan taulukko hankkeen toimintojen etenemisestä tavoitteiden mukaisesti. Kaikki hanketoimijat vastaavat oman tehtäväkoko-naisuutensa mukaisesti arvioinnista. Toteutunutta toimintaa arvioidaan suhteessa asetettuihin tavoitteisiin ja arviointitietoa hyödynnetään hankkeen toiminnan tarkistamisessa ja tarkentamisessa. Hankkeen edistymistä arvioidaan ja siitä seurataan ohjausryhmän kokouksissa.

Hankekokonaisuudessa hyödynnetään myös maakunnittain monialaisilta työryhmiltä ja kokemus-asiiantuntijoilta koottavaa arviointia ja palautetta. Arvioinnin lähtökohtia ovat systemaattisuus, läpinäkyvyys ja kriittisyys. Arvioinnin tavoitteena on hanketoiminnan, toiminnan tulosten ja vaikutusten arviointi. Arvioinnissa tarkastellaan hankkeen hallinnoinnin, viestinnän, yhteiskehittämisen ja verkostoitumisen toteutumista yhdessä olennaisten sidosryhmien kanssa.

Keskeiset lähteet: <https://stm.fi/rahoitus-ja-avustukset/valtionavustukset/kevaan-2020-valtion-avustushaut#Lastensuojelun%20kehitt%C3%A4minen>, Lapsen aika raportti: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161441> Valtioneuvoston julkaisu, Rinteen- hallitus: hallitusohjelma, oikeudenmukainen yhdenvertainen ja mukaan ottava suomi : <https://valtioneuvosto.fi/rinteen-hallitus/hallitusohjelma/oikeudenmukainen-yhdenvertainen-ja-mukaan-ottava-suomi>, Valtioneuvoston julkaisu, Eriarvoisuutta käsittelevän työryhmän julkaisu. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2018: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160706>

Liitteet: Arviointisuunnitelma